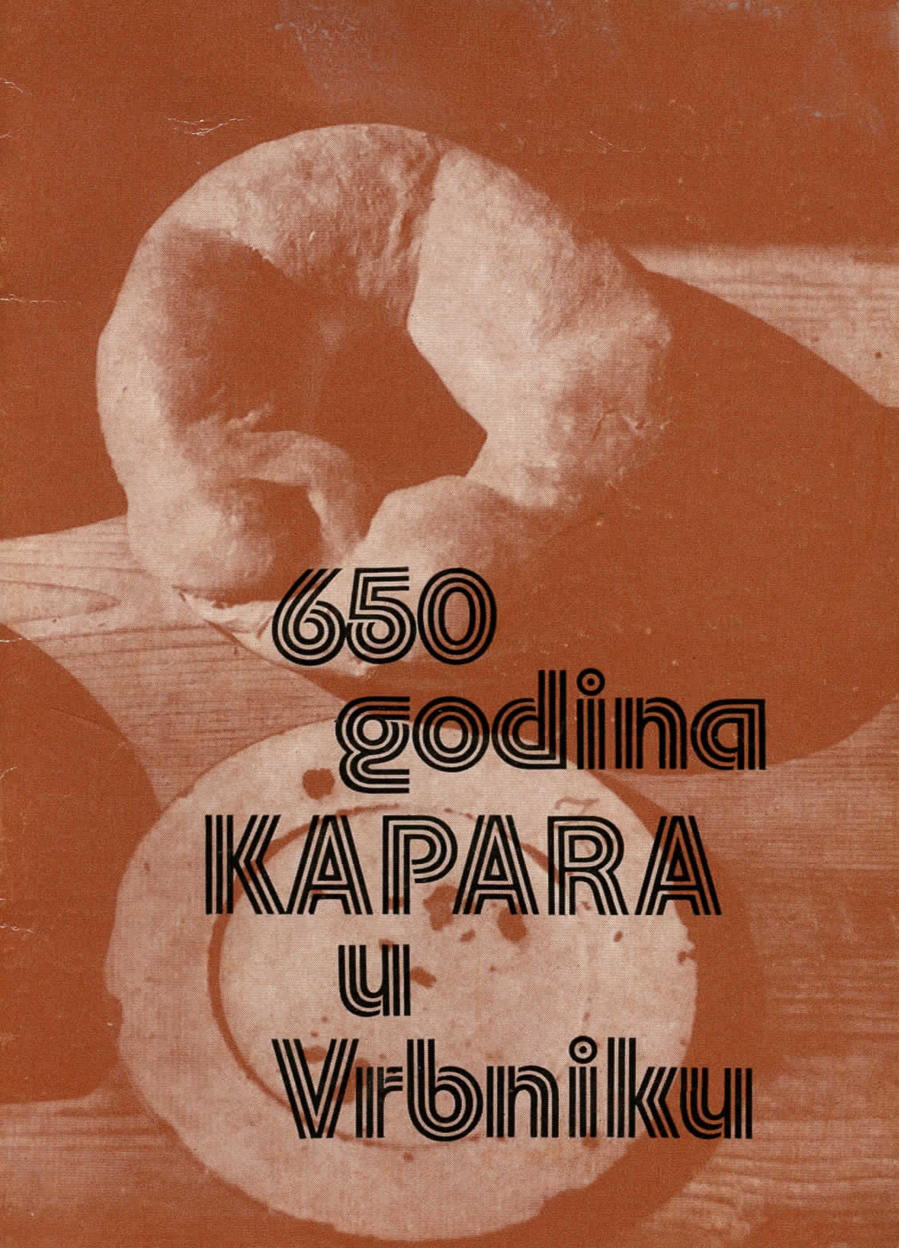
650 godina KAPARA u Vrbniku

23193

Položaj uvale i crkve sv. Jurja
kod Vrbnika na otoku Krku.

Slika na koricama:

Kolač »Pojubica«, stara »bukaleta«
i sir na starom vrbničkom sudu.

Ove godine navršava se 650. godišnjica od osnutka jedne od najjačih i najbogatijih bratovština na otoku Krku — »Brašćine sv. Ivana Krstitelja« u Vrbniku. Spomen na ovu nekad jaku i utjecajnu bratovštinu čuvaju još i danas tzv. kapari, nazvani tako po bijelim haljinama (tunikama) od domaćeg vunenog sukna s kukuljicom (kapučom, kapom) s crvenim križićem na prsima i leđima, koje oblače kod sprovoda i procesija. Ove se godine sprema svečana proslava ove visoke obljetnice.

»KEŠTOFOR« — kuća bratovštine sv. Ivana Krstitelja na sadašnjoj »placi«.

Snimio Toljanić ml.

Starodrevni gradić Vrbnik, koji se spominje već u najstarijoj starohrvatskoj ispravi »Slavnoga Dragoslava« iz 1100. god., nije slavan samo po općepoznatoj i obljubljenoj narodnoj pjesmi »Vrbniče nad morem«, nego jednako i po svojoj vjerskoj i kulturnoj prošlosti. Vrbnik je nadaleko poznat po kulturnim, posebno glagoljskim starinama, kao što su vrbnički statut iz 1388., glagoljski misal s divnim sitnoslikarijama, glagoljski brevijari, Petrisov zbornik iz XV. stoljeća i tolike druge hrvatsko-glagoljske knjige (rukopisi) s oznakom: »To su knjigi od Varbnika«. O njima je zapisao Ivan Milčetić: »Ovakih knjiga bijaše negda u malome Vrbniku mnogo, vrlo mnogo«.

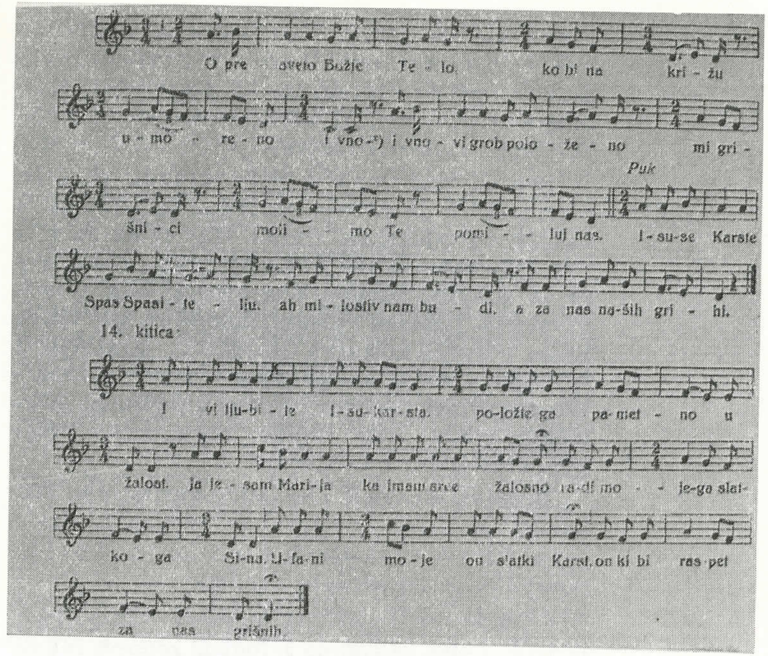
Vrbnik je također rodno mjesto tolikih velikih i uglednih muževa. U njemu su rođeni

brojni popovi-glagoljaši (kao npr. jedan od prvih štampara u Hrvatskoj pop Blaž Baromić, povjesničar i enciklopedist pop Ivan Feretić, poznati Ilirci pop Frane Volarić i njegov nećak pop Mate Volarić i drugi); tri krčka biskupa: Bartol Bozanić, Ivan Vitezić i Franjo Anijan Feretić. Uz ove moramo spomenuti također leksikografa, slavista i pionira hrvatske fotografije Dragutina A. Parčića, pedagoga i književnika Mata Grškovića (osobiti prijatelj Augusta Šenoe), političare dra Dinka Vitezića, braću Dinka i Matka Trinajstića i tolike druge javne i kulturne radnike.

Vrbnik je također poznat do današnjih dana kao grad brojnih svećenika (grad levita). O tome je zapisao vrbnički povjesničar Josip Antun Petriš (1787—1868): »Pobožnost velika u Verbenčana ne samo u mnoštvu crikav (u svojoj povijesti navodi oko 30 crkava i kapela na području Vrbnika) poznivaše se, da pače i u velikomu broju redovnikov (svećenika), kojih u svaku dobu imiše, i još dan današnji ima. U vrime staro po 40 mašnici i 24 žakna (klerika) imadiše, koji s velikom častjom božanstvene službe svaki dan u koru overšivahu . . .«

Danas rade u pastvi na raznim stranama 23 svećenika iz Vrbnika.

Ta »pobožnost velika« Vrbničana odražavala se također i u velikom broju bratovština. O tome piše isti Petriš za Vrbnik: »Verbnik doisto prošasta doba bijaše previše pobožan. To svidoči velik broj crikav, oltarov i bratovšćin, koje na čast Boga, B. D. Bogorodice Marije i mnogih drugih svetac postavnih.« Prema njemu bilo je »u staro vrime« u Vrbniku 27 bratovština, od kojih su neke imale svoje vlastite crkve (kapele) a druge opet oltare. Glavna bratovština, kojoj je

Odlomak »Božjega plača« što ga pjevaju kapari.

pripadao gotovo sav puk, bila je bratovština sv. Marije Vele (Uznesenje Marijino) koja je skrbila za uzdržavanje župske crkve i za potrebe bogoslužja u njoj (»kupovaše odiće crikvene i sve sviće i tamjan vas i ulje . . .«).

Takvih bratovština bilo je u stara vremena veoma mnogo ne samo u Vrbniku, o kojem je ovdje riječ, već također i u svoj krčkoj biskupiji kao i u Dalmatinskoj Hrvatskoj. Svrha bratovština uopće bila je, uz gajenje vjerskog života i širenje kulta sveca ili vjerskog otajstva čije je ime nosila, također skrb za uzdržavanje svojih crkava i oltara i bogoslužje u njima. Stoga nije

čudno što su mnogi naši kulturni spomenici (crkve, zvonici, oltarne slike i dr.) tijesno povezani uz toliko bratovštine. I zato bratovštine imaju uz svoj vjerski karakter također i svoje povijesno-kulturno značenje.

Sve su one imale i svoja pravila (statute, matrikule) koja su bila odobrena od biskupa, a kasnije od mletačkog dužda. Uglavnom su bila ista. Izuzmemo li one u samom gradu Krku, sva su ta pravila, osobito ona ranija, bila pisana hrvatskim jezikom i glagoljicom te su kao takva imala i svoju kulturnu vrijednost. Bratovštine su imale i svoje knjige pisane redovito hrvatsko-glagoljski, usprkos brojnim zabranama mletačkih vlasti. I te knjige imaju često svoje povijesno-kulturno značenje.

Brašćine su vršile i socijalno-karitativnu djelatnost ne samo pomaganjem siromaha, davanjem miraza siromašnim djevojkama, davajući pozajmice siromašnijim ljudima uz umjereni kamatnjak (prve »posujilnice«), a one boagtije dapače i gradnjom i uzdržavanjem gradskih hospitala ili ubožnica, bolnica i slično.

Uz već rečeno, brašćine su imale svoje zasluge i za ondašnje školstvo doprinoseći od svojih prihoda za plaćanje učitelja u gradskim licejima ili sjemeništima. Posebne zasluge stekle su bratovštine za pučko duhovno pjesništvo. S njima je usko povezana tzv. poezija »Lauda« — duhovnih pjesama koje su braća recitirala u dijalogu na svojim sastancima i procesijama. Iz njih se je kasnije razvila prava crkvena drama, tzv. skazanja. To je donekle još i danas sačuvano u običajima Velikog tjedna, osobito na Veliki petak kad se u procesijama nosi križ i pjevaju duhovne pjesme, tzv. Božji ili Gospin plač, ili pak druge pjesme o muci Isusovoj i žalostima Bl. Djevice Marije.

Jedna od najjačih i najbogatijih takvih bratovština ne samo u Vrbniku nego i u krčkoj biskupiji (do god. 1828. samo otok Krk) bila je brašćina sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku u istoimenoj crkvi izvan gradskih zidina — na starom groblju. Prema dukalu Pola Reniera od 11. lipnja 1782. ova brašćina »bila je ustanovljena godine 1323«. Prema svome statutu i drugim arhivskim izvorima utemeljitelji ove brašćine bio je vrbnički plovan — pop Damjan — koji joj je ostavio jednu kuću u gradu Vrbniku te jedan vinograd i jednu oranicu na području istog kaštela. Taj prvi skromni fundus bratovštine tako će se s vremenom povećati, da će ista spadati među najbogatije bratovštine na otoku Krku. Misleći na to Petriš govori o »blagodarstvu bratovšćine . . . sv. Ivana« i piše, da su se nekretnine ove brašćine prostirale na jugoistok i jugozapad do granica bašćanskog područja, na zapad čak »do Punta, tako da i neke kuće puntarske bijahu na kunfini Svetoga Ivana verbenskoga«. Brašćini sv. Ivana pripadali su i veliki drmuni (šume) u kojima su bile i pastirke kuće. Ista je imala i brojno blago malog i velikog zuba koje je davala na »bravariju«, a goveda »na zlato« — na pet godina. I zemlju je davala težacima za određeni godišnji dio, koji su oni redovito isplaćivali »u šenici, a malo koji u pinezi«.

Brašćina sv. Ivana bila je i brojčano najjača u Vrbniku. Prema Petrišu »bijahu u brašćini zapisi skoro svi domorodci, . . . dodar i primorci« (tj. oni iz Hrvatskog Primorja). Prema istom Petrišu bratovština je imala dvije vrste članova (braće), od kojih je većina bila »samo od pobožnosti«, a druga vrsta braće (bio ih je određen broj) tzv. vladaoci (s kastaldom na čelu) koji su

Vrbnički misal
Sv. Ivan u viđenju Otkrivenja

Prethodna slika:
Kapari ulaze u vrbničku
župnu crkvu. Snimio Mario Lenković

upravljali bratovštinskom imovinom i skrbili za crkvu i bogoslužje u istoj. Ovi posljednji imali su i svoja posebna odijela koja su oblačili na zajedničkim sastancima i u procesijama te kod sprovoda. To je odijelo bilo sašiveno od domaćeg bijelog sukna. Imalo je crveni križić na prsima i na leđima. Isto tako i kukuljicu (kapu, kapuč) po kojoj se odijelo nazivalo kapa, a oni koji su ga nosili — KAPARI.

Primanje članova u brašćinu bilo je skopčano s posebnim ceremonijalom. O tome nam je zabilježio Petriš ovo: »... da svaki koji naprida hotijaše u istu bratovšćinu ulisti, moraše davati po jednoga brava i poljubicu. Brav imijaše biti ovca ili brija ili s janjcem, a poljubica zvaše se južina (ručak), koju starim bratom mladi brat darivaše; koja o dvimi velikimi kolači beloga kruha, jednom siru i dvimi verči vina obstojaše. Zvaše je poljubica, kad bratja ju primahu, celovahu svi mladoga brata i pivahu antifon: 'O kol krasno i kol blago jest bratji žiti v kupi' i ostalo«. Kod primanja novog člana posebno se pazilo na njegov privatni život i dobar glas.

Brašćina je imala svoj statut napisan 15. rujna 1325. Originalni statut bio je pisan hrvatski i glagoljskim slovima te je to zapravo bio najstariji nama poznati bratovštinski statut pisan hrvatsko-glagoljski. Isti nam je sačuvan u talijanskom prijevodu, ali na žalost ispravljen prema kasnijem mletačkom zakonodavstvu.

Prema istom statutu — uz prvenstvenu svrhu promicanja vjerskog i ćudorednog života svoje braće uopće i još posebno skrb za čašćenje svoga sveca-patrona sv. Ivana Krstitelja, brašćina je imala također i druge dužnosti. Tako npr. nažigati kandilo svaki dan u župski crkvi pred oltarom Presvetog Sakramenta, te u vlastitoj crkvi svake noći i sve nedjelje i svetkovine »za

dušu pok. Damjana župnika«; dvaput tjedno dati služiti misu — i to u nedjelju za živu, a u ponedjeljak za pokojnu braću, te poviše određeni broj misa kroz godinu i u određene dane; dati pjevati večernju u određene dante itd.

Pored navedenog, pravila su predviđala još neke pobožnosti i procesije koje su obavljala sama braća-vladaoci. Tako su oni svake nedjelje poslije rane mise u župskoj crkvi — obučeni u svoja odijela (kape) sa svojim križem obilazili »sve crikve u gradu i okolo grada ... pivajući lipe i pobožne njihove pisme od muke Isusove i od žalost B. B. M. Majke Božje.« U bratovštinskoj crkvi sv. Ivana dočekao bi ih »jedan redovnik (svećenik) od kapitula i s žaknom pak malu mašu govoraše za brate žive.« Iza toga je u bratovštinskoj kući (Keštofor) slijedila mala zakusna »za njih i popa mašnika i slugu odpivača«. Prema Petrišu »ovi pobožni bratja ... nigda prije u istih procesijah se i bičevahu sa bičem«, po uzoru na tzv. bratovštine bičevalaca koje su nastale u Italiji u drugoj polovici XIII. stoljeća. Međutim, to im je mletačka vlast zabranila.

U braščini posebno se njegovala međusobna bratska ljubav, čemu su imali služiti bratovštinski objedi (bratske agape) na svetkovinu sv. Ivana Krstitelja za braću i siromahe. Tri glave samog statuta posvećens u djelima ljubavi, tj. gozbi za braću i darivanju siromaha (na vigiliju sv. Ivana Krstitelja, o Božiću i Uskrsu). Braščina je imala i svoj hospicij (ubožnicu tzv. »špital«) koji se spominje već god. 1487. (Šurmin) i onda dalje.

Pored toga je ova braščina od svog suviška pomagala i sve narodne i kulturne akcije, a što treba ovdje posebno naglasiti, ona je svoj suvišni novac davala na posudu siromašnima i potrebnima — uz niske kamate — i tako je mnoge

Dinko Štefanić stari kapar

spasila od raznih lihvara. To je bila prva pučka »posujilnica«.

Međutim, ta se bratska ljubav osobito očitovala u skrbi za pokojne, i to ne samo u davanju misa i u molitvama za pokojne već posebno u praćenju i pokapanju mrtvaca. O tome nam je Petriš napisao: »Imajahu običaj, kako i sada još običaju, u njihovih kapah pročešije očite i velike družiti i mertvace iz kuće do u crikvu i od crikve do cimitera nositi, a dok su telesa u crikvi u rakama zakapali, oni takajše i zakopoviahu svakoga metvrtaca«.« I danas još nasljednici ove brašćine, tzv. kapari, zaogrnuti svojim kapama nose mrtvace na ukop, pjevaju tzv. »pojubicu« i mole određene molitve za pokojne. I tako je brašćina sv. Ivana pored vjerskog i kulturnog značenja imala također i svoju socijalno-karitativnu i humanu akciju.

Sve je to prestalo za francuske vladavine na otoku Krku godine 1810, kad su bile ukinute sve bratovštine, osim po jedne u svakoj župi, a njihova pokretna i nepokretna dobra opljačkana.

Međutim, brašćina sv. Ivana Krstitelja bila je tako usko povezana s vrbničkom dušom, da je nije bilo moguće potpuno zatriti. I ona živi još i danas — barem djelomično — pod imenom KAPARI.

Glavna zadaća današnjih kapara jest da prema starodrevnom običaju bratima brašćine sv. Ivana Krstitelja besplatno i iz ljubavi nose onda do crkve sv. Ivana na starom groblju. mrtvace — sve bez razlike — u župnu crkvu pa Nastojanjem vrbničkog plovana-dekana popa Ivana Kirinčića bila je god. 1968. ista obnovljena i pomlađena te danas ima 25 članova (braće).

S nošenjem mrtvaca tijesno je povezana i tzv. »pojubica« za koju poznavalac naše starine književnik Miko Bonifačić-Božin kaže da je »poljubica« — dar i pjesma koja se u Vrbniku pjeva na gozbi priređenoj poslije ukopa mrtvaca«. Kapari se nakon sprovoda sastanu u kapeli Ruzarija u župskoj crkvi i tu pjevaju za pokojnikom vrlo staru pjesmu (vjerojatno iz XIV. st., tj. od početka brašćine): »O Gospoje sveta Marije.« Prigodom užine (ili večere) koju istima priredi pokojnikova rodbina pjevaju psalam »Iz dubine ...« i druge nabožne pjesme i poviše svaki je kapar dužan izmoliti za pokojnika određene molitve.

Posebno je značajan i dirvljiv njihov nastup kod procesije Velikog petka u kojoj oni sudjeluju korporativno sa svojim križem — u kapama. Nakon procesije po gradu s gorućim svijećama u ruci sav se narod skupi u crkvi gdje kapari pjevaju starinsku pjesmu u čast muke Isusove, tzv. Božji Plač.

Poslije Božjeg plača pjevaju kapari svoju starinsku kaparsku pjesmu u čast Maje Božje: O Gospoje sveta Marije, primi duše bratije i sestar(a) naših (i moli svoga milostivoga Sina) da bi njim prostil grihi. Pjesma ima 14 kitica. Iza svake od njih sav puk ponavlja: O Gospoje sveta Marije ... Ovu pjesmu pjevaju kapari i kod »poljubice«.

Vrbnički kapari nastupili su s prednjim pjesmama u svojim kapama i na XVII. Kongresu Saveza udruženja folklorista Jugoslavije u Poreču u rujnu 1970, gdje su svojim nastupom ostavili na prisutne »dubok dojam«. O istom nastupu izrazio se jedan vrsni poznavalac naše starine: »Bilo je vrlo lijepo ... pravo otkriće ... Prisutni folkloristi. osobito muzičari, veoma su bili iznenađeni, kako pjevanjem tako nošnjom, kao i cijelom priredbom. Vrbnik se pročuo!«

Mihovil BOLONIĆ

PROGRAM

proslave 650-godišnjice Bratovštine sv. Ivana Krstitelja (KAPARI) u Vrbniku

28. listopada 1973.

Prije podne:

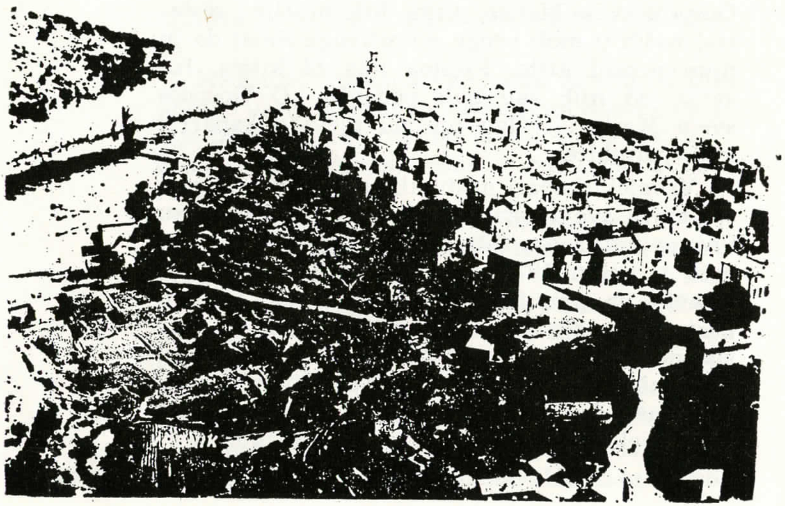
1. Ophod Kapara s pjevanjem Božjeg plača od župske crkve do kaparske crkve sv. Ivana-u 7,30 sati.
2. Susret na novom groblju — otkrivanje spomenika — u 9 sati
3. Svečana sv. misa u župskoj crkvi — u 10,30 sati.
4. Iza sv. mise dijeljenje Kaparskog kolača.

Poslije podne:

5. Svečana akademija — u 16 sati
6. Navečer večera za uzvanike.

Odbor za proslavu

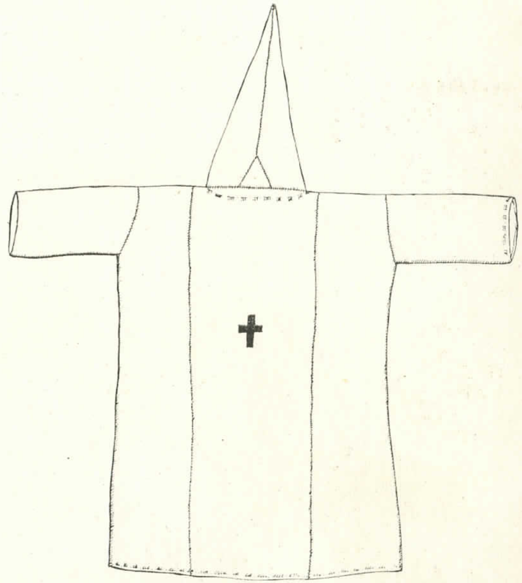
Panorama Vrbnika

ŽIVUĆI ČLANOVI BRATOVŠTINE SVETOGA IVANA KRSTITELJA »KAPARI« U VRBNIKU

(Redoslijed prema upisu u Bratovštinu)

1. Polonijo Frane
2. Katunar Ivan
3. Trinajstić Mate
4. Volarić Božo, stariji
5. Polonijo Petar
6. Štefanić Dinko
7. Štefanić Anton
8. Vitezić Frane
9. Toljanić Frane
10. Pavan Ivan pk. Bara
11. Ivošić Frane
12. Pavan Ivan od Mata
13. Pavan Božo
14. Valković Mate
15. Gršković Frane
16. Vitezić Ivan
17. Volarić Branko
18. Katunar Petar
19. Zahija Ivan
20. Zahija Josip
21. Gršković Josip
22. Mihalić Ivan
23. Volarić Božo, mlađi
24. Toljanić Ivan od Frana
25. Volarić Frane
26. Toljanić Ivan, pok. Josipa

Kroj kaparske »kape«
Izradio Mario Lenković

Izdaje Odbor za proslavu, Vrbnik
i Kršćanska sadašnjost, Zagreb
Odgovara: Mihovil Bolonić, Krk
Tisak: »Vjesnik« Zagreb

